

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ОБРАЗАЦ - 11

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

УПУТСТВО ЗА ПИСАЊЕ ИЗВЕШТАЈА О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат: Мр Жељка Алишић; Тема: *Платонов појам ероса*;

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовao комисију 22.04.2016. године, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду</p> <p>2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: Проф. др Миленко А. Перовић, редовни професор за ужу научну област Филозофске науке, 01.11.1995. године, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет у Новом Саду, Одсек за филозофију, председник Комисије; Проф. др Радомир Виденовић, редовни професор за ужу научну област Филозофске науке, 01.04.2013., године, Универзитет у Нишу, Филозофски факултет у Нишу, Департаман за филозофију, члан Комисије; Проф. др Жељко Калуђеровић, ванредни професор за ужу научну област Филозофске науке, 24.10.2013. године, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет у Новом Саду, Одсек за филозофију, ментор</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Жељка (Бранко) Алишић</p> <p>2. Датум рођења, општина, република: 16.12.1971. године, Загреб, Република Хрватска</p> <p>3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 31.10.2014. године, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Нови Сад, „Упоредна и проблемска метода у методологији историје филозофије. Могућност примене у средњошколској настави“</p> <p>4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Филозофија, Методологија историје филозофије</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: <i>Платонов појам ероса</i>

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација под називом *Платонов појам ероса* садржи укупно 279 страница, које су подељене у четири поглавља, од којих су три поглавља развијена и одређена у три одељка, док је четврто поглавље, закључак докторске дисертације. После закључка следи преглед литературе који садржи 133 библиографске јединице (стр. 273-279). Докторска дисертација не садржи слике, шеме или графиконе.

Прво поглавље *Увода* докторске дисертације садржи три одељка под следећим називима:

- 1.1. Бог Ерот у старогрчкој митологији (стр. 7-18)
- 1.2. Митологија и филозофија (стр. 18-56)
- 1.3. Значај Ерота за филозофију (стр. 56-67).

Друго поглавље које уједно представља и саму срж докторске дисертације под називом *Платонов појам Ероса* садржи три одељка под следећим називима:

- 2.1. Сократово схватање Ероса (стр. 67-86)
- 2.2. Разлика Сократовог и Платоновог појма Ероса (стр. 86-99)
- 2.3. Експликација појма и његово значење за филозофију (стр. 99-183).

Треће поглавље које је у исти мах и обухватна синтеза претходна два поглавља под називом *Тумачења Платоновог појма Ероса*, садржи три одељка под називима:

- 3.1. Значење Платоновог појма Ероса (стр. 183-214)
- 3.2. Савремене интерпретације појма Ероса (стр. 214-242)
- 3.3. Веза античких и савремених интерпретација појма Ероса (стр. 242-264).

Четврто поглавље под називом *Закључак* дедуктивно и експлицитно образлаже зашто је Платонов појам *Ερως-a conditio sine qua non* филозофије као филозофије, али и теологије која да би могла да говори о Αγάπη, хришћанском облику љубави, мора своје учење о Божјој љубави темељити на Платоновом појму Ερως-a (стр. 264-272).

Кандидаткиња приказује како Платонова теорија Ερως-a нуди велик број могућности приступа теми због чињенице да је у Платоновој филозофији душа Ερως-ом повезана са идеалним светом, те се велики број савремених аутора из тог разлога бави питањем Ερως-a; Констан, Сандерс, Тумингер, Кери, Рено, Розен, Рајт, Анас, Прајс, Властос, Тејлор, Рист, Седли, Шори, Купер, Дајсон, Гордон, Грисволд, Демос, Корнфорд, Лудвиг, Бојс-Стоунс, Лоц, Деверо и Мор.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Прво поглавље Увода докторске дисертације обрађује тему *Бога Ерота у старогрчкој митологији*, са акцентом на орфичком учењу о богу Ероту, које је темељем старогрчког обичајносног схватања и тумачења значаја представе бога Ерота у старогрчкој митологији (стр. 7 -18).

Оно што овај увод чини истакнуто иновативним је синтетичко обједињавање представе бога Ерота у Хесиодовој *Теогонији*, Сапфиној поезији и Аристофановој комедији *Птице*, у целини приказа односа *Митологије и филозофије* на темељу појма *Ερωσ-а*. Две митолошке личности, личност Орфеја и личност Нарциса имају пресудан значај за приказ неограниченог људског ероса у митологији, јер се у њима специјализовано спаја чулност и еротски елемент и то се у Орфејевој личности види као душевно покрећући ерос, који је узроком уметничког стварања, док у Нарцисовој личности, кандидаткиња оригинално приказује са једне стране, спој појединачне лепоте и лепоте природе, и са друге стране ерос, који је везивни елемент за обе ове лепоте. Да би се још јасније видео контраст са друге две митолошке личности, са личношћу Прометеја и личношћу Одисеја, кандидаткиња на темељу Маркузеове премисе о супротности ероса и цивилизације, показује како првобитни Ерос губи од својег битка због превласти Танатоса у цивилизацијском току, затим у којем су односу Ерос и Танатос у XXI веку, као и место хришћанске религије унутар овог односа (стр. 18-56).

У последњем одељку *Увода* под називом *Значај Ерота за филозофију*, кандидаткиња истицањем глагола *philo-kalein* и *philo-sophein*, приказује како се у *philo* налази еротолошка настројеност према лепом и мудрому, као ономе што је у исто време једноставно и непоколебљиво. Овај смисао једноставности и непоколебљивости се јасно и прецизно изражава у Хераклитовој, Парменидовој и Емпедокловој филозофији, које су све три засноване на *Ερωσ-у*, као водећем принципу филозофије саме. Кандидаткиња навођењем примерених Хераклитових фрагмената, затим Пармениновог учења о *Ερωσ-у* као и Емпедокловог схватања *Ερωσ-а*, утемељених на Аристотеловим рефлексима о овим филозофијама у *Μεταφισици*, изводи синтезу појма *Ερωσ-а* пресократовске филозофије (стр. 56-67) која је суштинска за следеће поглавље под називом *Платонов појам ероса*.

Први одељак другог поглавља носи назив *Сократово схватање ероса*, у којем се Сократовим примером у филозофији истиче јединствени и непоновљиви Сократов усмени *Ερωσ*, који је подела или дељење у разговору, као специфична размена мишљења и добротe достигнуте тим дељењем. Тиме је Сократов *Ερωσ* најјача демонска моћ која се може замислити. Кандидаткиња ово схватање заснива на Платоновом делу *Гозба*, које је историјска потврда ове Сократове моћи а у исто време и најбоље филозофско дело о љубави икада написано. Врло пробраним избором филозофских интерпретација Сократовог *Ερωσ-а*, у овом одељку, види се кандидаткињино знање о датој проблематици, као и акценат на Сократовом *ελεγχος-у*, чију етимологију прати од Хомерове *Илијаде*, преко Еурипидовог *Махнитог Херакла*, до Платонове *Гозбе*, у којој *ελεγχος*, према Сократовом схватању увек мора бити заснован на *Ερωσ-у* који душу води до Идеје Лепоте или највишег Добра (стр. 67-86).

У другом одељку другог поглавља под називом *Разлика Сократовог и Платоновог Ερωσ-а*, поређењем два велика филозофа, Сократа и Платона, настаје разлика у њиховом филозофском *Ερωσ-у*, која се испољава у томе што Сократ *порађа* усменим путем, Платон *образује* писменим путем. Сократ филозофира са свима, Платон филозофира са одабранима. Сократ *живи* *Ερωσ*, Платон *пише* *Ερωσ*. Самим тим се испоставља и разлика у сврси филозофије као практичка и теоријска филозофија. Тиме кандидаткиња долази до закључка да је самим разликовањем сврхе филозофије, могуће и одређење филозофије као искуства проживљене љубави или *Ερωσ-а* у смислу проживљеног добра као врлине. Истинско рађање у култури, у Антици, а тако и данас, као облик живота којег водимо према врлинама је могуће само због *Ερωσ-а* филозофије, јер најбоље се учи од онога кога се воли, као што су Сократови ученици волели Сократа, а Платонов Платона (стр. 86-99).

У трећем одељку другог поглавља под називом *Експликација појма и његово значење за филозофију*, кандидаткиња прави анализу Платоновог дела *Гозба*, у којем путем пет беседа видимо ставове истакнутих појединаца и у шестој, Сократовој беседи, Платоново учење о Ерως-у. Искрпним и врло обухватним интерпретацијама ових беседа као и Сократове беседе, Платонов појам Ерως-а се одређује као синтеза супротности. Од Хесиода до Платона, Ерот је бог, док са Платоновим учењем о Ероту, Ерот постаје демон који, осим што није више бог, постаје и специфично „сиромашан“. Због овог специфичног сиромаштва, демон Ерот нема мана. Он није завидан, љубоморан, осветољубив, укратко он је слободан од бесмртника и њихових мана као и смртника и њихових мана. Настаје аналогија демона Ерота и филозофа, као и то да је овај демон средина између бесмртног и смртног, он час цвате, час вене или филозофски Ерως није ни бесмртан ни смртан, он је дијалектичка способност ума која се непрестано обнавља. У Платоново време као и данас, оно достојно љубави мора бити најбоље од најбољег, односно филозофија је путовање проживљеног Ерως-а до Идеје лепоте и доброте. Ово путовање има четири степена као путовање филозофских душа вођених Ерως-ом. Кандидаткиња јасно приказује разлику филозофског Ерως-а, од других врста, тако што се у филозофском појму ероса изједначавају ерос и логос, љубав и разум су у јединству са избором, што није случај у осталим врстама ероса. Да би се ова специфичност филозофске врсте ероса истакла кандидаткиња приказује Властосову критику Платоновог појма Ерως-а, где показује властито изоштрено рефелктовање о Властосовој критици. Њен главни став је да је филозофска интуиција први и неопходан услов избора на путу Ерως-а, као и да Платон нигде догматски не одређује своју теорију љубави. Оно што врло мали број тумача Платонове теорије љубави има у виду јесте чињеница да је Платонов појам Ерως-а претпоставио Λογος. Разлог погрешног тумачења је у томе што први степен или чулност код Платона није правилно схваћена већ у Антици, код његових ученика, а она је још неправилније схваћена у хришћанству. Да би се чулност прецизније одредила, осим *Гозбе*, кандидаткиња приказује и Платоново дело *Федар*, у којем се види да до најдрагоценијих добара долазимо заносом, уколико нам се он даје као божји поклон. Љубавни занос је извор највеће среће и он открива природу како божанске тако и људске душе. Контрасира ово Платоново схватање са Ксенофоновом *Гозбом*, која велича брачну љубав, управо зато да би се јасније приказало Ксенофоновом народно тумачење Ерως-а (стр.99-183).

У трећем поглављу први одељак носи назив *Значење Платоновог појма Ерως-а*, у којем кандидаткиња приказује језичке нијансе у тумачењу појма ероса, преко термина *epithumia* и *hedone*, као и дефинише две подврсте ероса – *pothos* и *himeros*. Будући да је за теологију појам ероса од пресудне важности, кандидаткиња приказује Канторовичево, Бајервалтесово, Караманолисово, као и схватање Бурис и Келер, о значењу Платоновог појма Ерως-а у теологији.

Андерс Нигрен у делу *Agape and Eros* из 1930. године даје теолошку рецепцију ероса, којом потпуно одриче везу Платоновог појма са хришћанским појмом љубави. Због одрицања те везе, Нигрена критикују Бојарин, Џордан, Осборн и Рист, те је овде кандидаткиња показала софистицирано тумачење схватања појма Ерως-а у теологији. Према њеном схватању, два теолошка мислиоца која су најбоље истумачили везу Платоновог појма Ерως-а и хришћанског појма Αγάπη су Марио Коста и Жан-Лик Марион.

У наставку овог поглавља следе филозофске интерпретације Елизабет Белфјоре, Стивена Берга, Џејмса Ариетија, Ралфа МекИнернија, Луиса Марлоа, Ричарда Краута, Кетрин Осборн, Анђела Корлета, Руперта Лоца, Рециналда Алена и Џулије Анас (стр. 183-214).

У трећем поглављу другог одељка, под називом *Савремене интерпретације појма Ерως-а*, кандидаткиња наводи велики број савремених приступа појму ероса, у којем показује критички и синтетички приступ у одабиру савремених представника. За уметнике ерос има другачији смисао јер је узроком креативног деловања или онога што би Платон назвао божанско лудило. Од најбитнијих представника савремених интерпретација, треба издвојити кандидаткињин приказ Властосове интерпретације, приказ Џулије Анас, као и приказе Дејвида Седлија и Рафаела Демоса (стр. 214-242).

У трећем одељку трећег поглавља, под називом *Веза античких и савремених интерпретација појма ероса*, кандидаткиња је проницљиво и у свеобухватној синтези приказала извор погрешног тумачења „платонске љубави“ која је настала због романтичарске традиције, као и приказала везе античке и савремене Тејлорове и Корнфордове интерпретације. Врло софистицирано прави разлику тиранског и филозофског ероса у савременим интерпретацијама, као и проналази њихову сличност. Иновативно наглашава како данас треба утемељити школски систем на сублимацији ероса, у позитивном и продуктивном смислу. Овде наводи оне ауторе са којима се слаже, а то су Џошуа Мичел, Маргарит Џонсон и Харолд Тарант. Не слаже са Џоном Родсом, јер сматра да Родс не препознаје право значење управљености демона Ерота на божанско (стр.242-264).

У четвртном поглављу под називом *Закључак*, видимо изузетно јасно и концизно приказану синтезу читаве докторске дисертације и то почевши са Хесиодовим представљањем бога Ерота, преко Сапфине поезије и Аристофанове комедије које су створиле терен за филозофије Хераклита, Парменида и Емпедокла, као што се и видело колико је неопходан и значајан појам ероса за филозофију. У разлици Сократовог и Платоновог ероса видело се и који облик ће овај појам задобити у Платоновим делима *Гозба* и *Федар*. Платонова теорија љубави је данас најактуелнија теорија Платонове филозофије, што се види и према броју аутора који се данас баве овом проблематиком.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. Алишић Жељка, „Разлика Сократовог и Платоновог појма Ероса”, *Архе*, Филозофски факултет Нови Сад, прихваћено за објављивање
2. Алишић Жељка, „Савремене интерпретације појма Ероса”, *Архе*, Филозофски факултет Нови Сад, прихваћено за објављивање

VII ZAKЉUČCI OДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

1. Кандидаткиња Жељка Алишић је Платонов појам Ερωϝ-а приказала у историјском смислу, од Хесиодовог представљања до Платонове филозофије. Доказала је да је овај појам *conditio sine qua non* Хераклитове, Парменидове, Емпедоклове, Сократове и Платонове филозофије, али и филозофије као такве. У трећем поглављу, као и у Закључку, кандидаткиња је то недвосмислено показала.

2. Сократово схватање овог појма је приказано, са једне стране, из различитих историјских углова, са друге стране, из Платонових дијалога *Гозба* и *Федар*. Оригинално се види разлика Платоновог појма Ερωϝ-а и схватања његовог учитеља, Сократа, у одабиру методе за коју се одлучују два филозофа као и њиховом начину живота, који одговара овим методама у филозофији.

3. У савременим интерпретацијама види се јасна веза античких појмова и њихова незаобилазност и актуалност у савременим филозофијама. У делима свих набројаних аутора види се ова неопходност појма као и његова вечна важност за развој филозофије. Филозофска античка баштина једино може бити сачувана константним радом на превођењу данас актуалних текстова и анализирањем тих текстова, као и на неопходности њиховог инкорпорирања у школски систем са ослонцем и уважавањем Платонове теорије љубави.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња Жељка Алишић је на особен и оригиналан начин приказала развој појма Ερωϝ-а од античке филозофије до савремених рефлексија. Оно што свакако у првом поглављу има нарочит значај су митолошке личности Орфеја и Нарциса, као и њихов значај данас у анализи личности и теорији љубави. Платонов став према Орфејевој митолошкој личности је такође незаобилазан у његовом третирању еротског елемента, као и односа према уметности. Оно што је за западну цивилизацију битно је тумачење везе хришћанског појма Αγάπη и античког појма Ερωϝ-а. Искрпним приказивањем свих релевантних веза између два појма, кандидаткиња је испунила захтев да се у докторској дисертацији изрази значење античког појма Ερωϝ-а за теологију Запада, као и за савремену филозофију. Уз то, кандидаткиња увек приказује властити филозофски контекст тумачења као и даје аргументе за тај контекст, чиме је потврдила да је у целисти оправдала образложење наведено у пријави теме.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

НАПОМЕНА: Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме, садржи све битне елементе, оригиналан је допринос науци и не садржи недостатке који би утицали на резултат истраживања. Кандидаткиња Жељка Алишић је овом докторском дисертацијом обрадила читав низ античких као и савремених дела која до данашњег дана нису преведена нити на један од језика држава из региона. Тиме је са једне стране показала своје знање савремених језика, а са друге стране, како је обавила огроман рад на прикупљању релевантне литературе и избору унутар релевантних текстова. Докторска дисертација је заснована на проблемском приступу и доследно и систематично примењује филозофске методе у интерпретацијама. Кандидаткиња увек има критички и прецизан став према понуђеним теоријама и тиме је у целисти потврдила своје способности како на дату тему, тако и у акрибичном и оригиналном стилу и ставу према Платоновом појму Ερωϝ-а.

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме **ДА**

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе **ДА**

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци **Оригиналан приступ схватања Платоновог појма ероса се види у закључку да је филозофски ерос по природи такав да без обзира на све проблеме и препреке, као у Антици, а тако и данас, најјача**

демонска моћ, која управља филозофом да изађе на крај са свим проблемима и изрази свој филозофски Ероџ. Данашње светско заједништво фигуративно речено филозофских душа чини непресушни потенцијал да се Ероџ филозофских душа изрази, као да се тај Ероџ уједини са цивилизацијским током, на вишем степену, као оно што филозофске душе пружају цивилизацијском току, и онога што цивилизацијски ток пружа филозофским душама, у облику технологије.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања **Нема**

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана
- да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни, односно измени) или
- да се докторска дисертација одбија

-

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Проф. др Миленко А. Перовић

Проф. др Радомир Виденовић

Проф. др Жељко Калуђеровић
